

Nr. înreg. CJH 164331/07.06.2024

RAPORT INTERN

Privind Restaurarea morii Tinka din Gheorgheni.

Prezentul raport este întocmit de Direcția Architect Șef

Cuprins

1. Tema/Problema/Sarcina:.....	3
2. Analiza situației	3
3. Cronologie:.....	5
4. Concluzii	6
5. Propuneri, recomandări.....	6
6. Anexe	7

1. Tema/Problema/Sarcina:

S-a constatat, că structura morii Tinka din Gheorgheni a suferit un atac biologic imens, în mai multe locații s-a observat prezența *Merulius Lacrymans* / *Serpula Lacrymans*, care induce automat o situație de urgență.

2. Analiza situației

Moara de apă din str. Békény (Belchhiei) nr. 77 (fosta moară Tinka), a fost construită – conform LMI 2015 – în 1868, fiind astăzi singura moară funcțională din cele 36 de mori de odinioară din Municipiul Gheorgheni. Astfel moara, având codul LMI HR-II-m-B-12830, prin criteriul de raritate devine deosebit de valoroasă, fiind dintre cele puținele mori de apă funcționale din județul Harghita. Moara se află în proprietatea Municipiului Gheorgheni, sub administrarea Muzeului Tarisznyás Márton.

Moara Tinka a devenit proprietatea Muzeului Tarisznyás Márton pe 6 august 1998. Figura ca obiect de artă în registrul de inventar! Conform Codului Administrativ OUG 57/2019, Anexa 4, art. 5,7, totuși, aparține orașului. După achiziție, moara a fost restaurată de două ori. Prima dată, sub conducerea directoarei Mária Lukács, la scurt timp după achiziție, când s-au renovat butucul roții, șanțul de apă și locuința morarului.

La scurt timp după 2006, sub conducerea directorului Tibor András Csergő, partea destinată parcării căruțelor a fost transformată într-un spațiu expozițional, unde vizitatorii puteau afla despre rolul și istoria morilor din Gheorgheni, și unde erau expuse mori de mână și unelte manuale legate de meseria de morar. Atunci s-a efectuat o nouă conservare a șanțului de apă, a butucului roții și a locuinței morarului.

Datorită lipsei constante de fonduri pentru această clădire monument, restaurările s-au realizat întotdeauna cu implicarea voluntarilor. În special forța de muncă și expertii au fost implicați pe bază de voluntariat. Dorința comunității de a acționa a prevalat mereu asupra situațiilor nefericite, realizându-se câteva lucruri la moară.

„Gatter Kommandó” din Budapesta, sub conducerea instructorului și inginerului Tamás Pauló, împreună cu elevii Liceului Tehnologic de Prelucrare a Lemnului Kozma Lajos, au reconstruit un fierăstrău din lemn, acționat de apă, în curtea morii. Asistență tehnică a fost oferită de László Márton, inginer mecanic din Gheorgheni, care, prin rețeaua sa largă de cunoștințe, a implicat alți specialiști pe bază de voluntariat.

În urma restaurărilor, în curtea morii Tinka puteau fi văzute două mecanisme funcționale, acționate de apă. Vizitatorii le adorau, și au primit numeroși turiști între aproximativ 2006 și 2014. Un locuitor local, vecin, primea vizitatorii și le oferea tururi ghidate. Totuși, dintr-o zi pe alta, apa Békény a fost deviată, lăsând șanțul de apă fără apă, și astfel s-a pecetluit soarta morii. Ulterior, s-a descoperit că apa a fost deviată ilegal de către vecini pentru a alimenta iazurile de pește. Ar trebui obținută din nou autorizația, dar până atunci, este inutil, deoarece șanțul de apă și roata morii trebuie înlocuite, reconstruite, renovate.

Pornind de la aceasta, ar trebui regândit viitorul morii. Scopul principal este încă realizarea planurilor inițiale, ceea ce ar putea fi un muzeu al mecanismelor acționate de apă, un centru turistic unde vizitatorii ar putea cunoaște aceste mecanisme nu doar vizual și din punct de vedere tehnico-istoric, ci ar putea avea parte de o experiență gastronomică și de activități muzeopedagogice.

În urma vizitei de teren al expertului atestat MC, s-a constatat, că structura morii a suferit un atac biologic imens, în mai multe locații s-a observat prezența *Merulius Lacrymans* / *Serpula Lacrymans*, care induce automat o situație de urgență, în care trebuie acționat prompt și contra cronometru.

Prin Adresa nr. 12959/17.07.2023, înregistrată la Consiliul Județean Harghita cu nr. 130491/18.07.2023 Municipiul Gheorgheni, reprezentată prin dl. Csergő Tibor-András, în calitate de primar al municipiului, a solicitat, inițierea asocierii între U.A.T. Județul Harghita și U.A.T Municipiul Gheorgheni, și cu Muzeul Tarisznyás Márton prin aprobarea unui contract de asociere cu scopul realizării în comun a investiției "Reparații capitale în moara Tinka din Gheorgheni după situația de urgență cauzată de prezența *Merulius Lacrymans* / *Serpula Lacrymans*".

Contribuția financiară a consiliilor județene, municipale, orășenești și comunale, după caz, poate să acopere integral sau parțial costul lucrărilor de intervenție asupra monumentelor istorice care fac parte din grupa B, precum și, individual sau prin cofinanțare, costul lucrărilor de protejare a monumentelor care fac parte din grupa A. Pe baza art. 46., alin. (1), lit. „e” din Legea 422/2001 republicată, cu modificările și completările ulterioare, autoritățile administrației publice locale au în atribuție participarea la finanțarea lucrărilor de protejare a monumentelor istorice, prevăzând distinct sumele necesare în acest scop în bugetele pe care le administrează.

Având în vedere că moara este dintre cele puținele mori de apă funcționale din județul Harghita, respectiv lipsa de fonduri a Municipiului Gheorgheni, și al Muzeului Tarisznyás Márton, au solicitat de la Consiliul Județean Harghita finanțarea lucrărilor din cheltuielile totale a investiției, într-un procent de 2/3, în valoare de 274.256,66 lei cu TVA.

Conform art. 173 alin. (1) lit. c.) și alin. (7) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2019, privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare „consiliul județean hotărăște, în condițiile legii, cooperarea sau asocierea cu persoane juridice române ori străine, inclusiv cu parteneri din societatea civilă, în vederea finanțării și realizării în comun a unor acțiuni, lucrări, servicii sau proiecte de interes public județean.”

Conform strategiei DE PROTECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE DIN JUDEȚUL HARGHITA - PRIORITĂȚI ȘI PACHETE DE PROGRAME, pct.II.: *Salvare și salvagardare (întreținere, prevenire)*, respectiv pct. IV.: *Creșterea atracției - Cea mai eficientă cale de punere în valoare și susținere a monumentului este obiectivul turistic, cultural sau religios, adică destinația construită întocmai pe fondul monumentului. Destinația întregeste oferta locului cu mici elemente secundare, bazate pe potențialul economic al localnicilor, respectiv folosirea peisajului, potențialul peisajului.*

3. Cronologie:

La data de 23 iunie 2023, Kriszta Ferencz-Mátéfi, directorul Muzeului Tarisznyás Márton, a solicitat în scris sprijin pentru salvarea Moara Tinka, afectată de ciuperci, de la Csaba Borboly, președintele Consiliului Județean Harghita.

- Angajații Consiliului Județean Harghita au început să caute soluții pentru finanțare, deoarece moara se află în proprietatea Primăriei Gheorgheni, iar soluția a fost găsită în colaborarea cu primăria pentru a efectua intervențiile necesare în proporția de 2/3 pentru CJH și 1/3 pentru Gheorgheni. Pentru a iniția hotărârea consiliului, era necesară o cerere oficială din partea orașului.
- La data de 18 iulie 2023, a sosit cererea din partea orașului, iar angajații CJH au început pregătirea proiectului de hotărâre.
- La data de 8 august 2023, Consiliul Județean Harghita a adoptat proiectul de hotărâre privind colaborarea, împreună cu modelul de contract.
- Orașul Gheorgheni a aprobat la data de 21 septembrie 2023 hotărârea consiliului referitoare la contractul de colaborare.
- La data de 10 octombrie 2023, proiectul de hotărâre aprobat de orașul Gheorgheni a fost trimis, iar angajații CJH au început imediat verificarea și semnarea contractului de colaborare.
- La data de 25 octombrie 2023, toți angajații responsabili ai Consiliului Județean Harghita au semnat contractul, care a fost înregistrat sub numărul 140090/26.10.2023.
- La data de 6 noiembrie 2023, muzeul a renunțat oficial (prin transcriere 141473/06.11.2023) la suma alocată, deoarece Ordonanța de Urgență nr. 90/27.10.2023 a interzis investițiile.
- În februarie 2024, în urma consultării cu avocații, s-a constatat că hotărârea consiliului și contractul sunt încă valabile, nu este necesară o reînnoire, iar acest lucru a fost comunicat angajaților muzeului, indicând că nu există nicio obiecție din partea noastră referitoare la eliberarea fondurilor, iar când vor trimite documentele justificative, vom putea transfera suma.

- Între timp, a avut loc curățarea de ciuperci și planificarea, costurile fiind acoperite din suma de 137.000 de lei alocată de oraș.
- În prezent, se lucrează la completarea planurilor cu pereți interiori, iar pereții eliminați în urma curățării de ciuperci sunt marcați pe planuri.
- Muzeul a depus o cerere de modificare a bugetului la primărie pentru a include și sprijinul CJH în bugetul orașului; Modificarea a fost aprobată, în ședința din data de 25.04.2024,

4. Concluzii

Colegii Consiliului Județean Harghita au reacționat în cel mai scurt timp posibil la solicitare, pregătind documentele necesare pentru salvarea morii, a adoptat proiectul de hotărâre privind colaborarea, împreună cu modelul de contract la data de **8 august 2023**. Consiliul local al municipiului Gheorgheni a aprobat hotărârea la data de **21 septembrie 2023**, de la această dată am avut posibilitatea de a iniția semnarea contractului de colaborare. La data de **25 octombrie 2023**, toți angajații responsabili ai Consiliului Județean Harghita au semnat contractul, care a fost înregistrat sub numărul **140090/26.10.2023**.

Conform Ordonanței de Urgență nr. 90/27.10.2023, investiția a fost interzisă, nu s-a mai putut realiza în anul 2023, însă la începutul anului 2024 am început din nou pregătirea documentelor. Consultăm permanent cu conducerea muzeului pentru a finaliza cât mai curând lucrările și pentru a salva monumentul.

5. Propuneri, recomandări

Aplicarea prevederilor contractului nr. 140090/26.10.2023, conform căruia obligațiile Consiliului Județean Harghita sunt:

Asigură cofinanțarea lucrărilor, reprezentând cota parte stabilită de 2/3 în valoare estimată de 274.256,66 lei cu TVA.

După finalizarea investiției va verifica îndeplinirea obligației partenerului privind, menținerea și asigurarea funcționării obiectivelor de investiții.

În baza cererilor de către Municipiul Gheorgheni, însoțite de situațiile de lucrări și facturi fiscale, în funcție de fazele realizării lucrărilor Consiliul Județean Harghita în termen de 5 zile de la data înregistrării acestora la sediul Consiliului Județean Harghita, va transfera suma solicitată (cota parte de 2/3 din valoarea facturii fiscale aferentă situației de lucrări) în contul de venituri al Municipiului Gheorgheni, în vederea realizării plăților către executant.

Fondurile primite acum pentru restaurare sunt suficiente doar pentru o mică parte din costurile morii. Nu ar acoperi restaurarea completă. Sunt suficiente pentru costurile de reconstrucție a părților afectate de mucegai. Pentru a face moara funcțională, ar fi necesare investiții mari. Acest lucru ar putea fi realizabil prin proiecte finanțate din fonduri europene.

O altă soluție este continuarea salvării și reconstruirii morii în etape, cu implicarea voluntarilor și a bunăvoinței. Arhitectul Miklós Köllő a sugerat, că după consolidarea structurală, lucrările mai mici, cum ar fi reîncărcarea acoperișului clădirii și lucrările de restaurare mai mici, ar putea fi realizate prin efort propriu, sub supraveghere profesională, din costul materialelor.

Soarta mașinilor cu structură de lemn este în pierdere! Cunoștințele legate de mecanismele din lemn, acționate de apă, sunt treptat uitate. Aici, domnul președinte a subliniat rolul energiei verzi, care ar putea fi exploatată cu ajutorul acestor mecanisme. Un proiect ar putea fi construit în jurul acestui concept!

6. Anexe

- Contract de asociere nr. 140090/26.10.2023.
- Hotărâre CJHR nr. 297/2023

Miercurea Ciuc, 08 mai 2024.